

ТЕКСТ СТАТТІ ТУТ

К. К. КРАЙНІЙ (Київ)

Треті могилянські читання, присвячені Києво-Печерському патерику

8—9 грудня в приміщенні Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника (НКПІКЗ) проходили треті могилянські читання, присвячені видатній пам'ятці української духовної культури -- Києво-Печерському патерику. Ця конференція, як і дві попередні, відбулася у тісному співробітництві з Українською православною церквою. У її роботі взяли участь представники київських музеїв, науково-дослідницьких установ та вищих учбових закладів, духовні особи. З привітанням до учасників конференції звернулися Генеральний директор Національного Києво-Печерського заповідника С. П. Кролевець і ректор Київських духовних шкіл, доцент протоієрей Миколай (Забута), котрі відзначили непересічне значення Києво-Печерського патерику як культурного та духовного надбання українського народу. Належним чином були оцінені останні наукові розробки, присвячені Києво-Печерському патерику й визнано за необхідне подальше плідне дослідження цієї унікальної історичної пам'ятки.

Ряд виступів на конференції було присвячено загальнокультурному значенню Києво-Печерського патерику. Д-р. філос. наук, проф. Націо-

кального університету «Києво-Могилянська академія» В.С. Горський у своїй доповіді визначив місце і цінність цієї давньої літературної пам'ятки в історії української духовної культури. Викладач Київської духовної академії Р. О. Савчук (канд. богосл.) звернувся до філософських аспектів осмислення ролі і значення Києво-Печерського патерика.

Про відображення в цій історичній пам'ятці ролі Печерського монастиря як центра християнської православної духовності доповіла Л. О. Доросердова (НКПІКЗ).

Керівник хору Київських духовних шкіл о. Дмитро Болгарський і свій виступ присвятив ролі Києво-Печерського патерика як джерела з історії співочої традиції Києво-Печерської лаври, супроводжуючи доповідь фрагментами давніх лаврських духовних співів.

Семантичне наповнення та ідейний зміст «чуда» в агіографічній Печерській традиції і зв'язок оповідей Києво-Печерського патерика із сюжетами Старого та Нового Завіту розглянуто у виступі В. М. Рички (д-р іст. наук, Інститут історії НАН України).

У доповіді В. А. Малахова (д-р філос. наук, Інститут філософії НАН України) за матеріалами Києво-Печерського патерика досліджується коло питань, пов'язаних із здобуттям «мовчання», яке, на думку дослідника, є символом духовного життя та першоосновою печерської обителі.

Проблемам формування Києво-Печерського патерика як історичної та літературної пам'ятки було присвячено виступ Є. П. Кабанця (НКПІКЗ). Особливу увагу автор приділив дослідженню джерел, що лягли в основу Патерика.

Не залишилася поза увагою учасників конференції і така важлива тема, як роль Візантії у формуванні Православної церкви в Україні. З доповіддю, присвяченою відображенню на сторінках Києво-Печерського патерика русько-візантійських церковних стосунків протягом XI—XIII ст., виступив протоієрей Валерій (Клименко) (канд. богосл.). Патерик як пам'ятку візантійсько-руського чернечого духу розглянув ігумен Тихон (Софійчук) (канд. богосл.).

Значна кількість виступів торкалася питань, пов'язаних з подіями, що знайшли своє відображення на сторінках Києво-Печерського патерика. У доповіді Н. М. Нікітенко (канд. іст. наук, Національний заповідник «Софія Київська») був розглянутий зв'язок між патериком «Словом про створення церкви Печерської» та біблійною легендою про Божі ознаки судді ізраїльському Гедеону.

Про реальне підґрунтя двох див Прохора Лободника, описаних у Києво-Печерському патерику (перетворення лободи на хліб та попелу на сіль), розповів К. В. Хоменко (НКПІКЗ).

Спорудженню церкви Різдва Богородиці у м. Суздалі одним з авторів Печерського патерика, преподобним Симоном присвятив свою доповідь М. Г. Васильєв (НКПІКЗ).

І. В. Жиленко (НКПІКЗ) розглянула питання про печерське джерело Спасо-Прилуцького прологу XIV ст., зокрема, деяких фрагментів з життя преподобного Феодосія.

Н. С. Козак (НКПІКЗ) свій виступ присвятив впливу візантійського ісихазму в Арсеніївській редакції Києво-Печерського патерика (1406 р.). В редакції 1406 р. Печерський монастир вперше виступав під іменем Лаври. Дослідниця вбачає саме афонську, ісихастську традиції у використанні цього імені.

Про відомого українського художника І. С. Іжакевича та його трактовку образів Печерського патерика в монументальних розписах Трапезної палати Києво-Печерської лаври доповіла А. Лобановська (Інсти-

тут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАНУ).

У доповіді О. В. Л о п у х і н о ї (НКПІКЗ) досліджуються духовні образи преподобних Антонія й Феодосія в Києво-Печерському патерикау і традиція їхнього іконного зображення.

Постаттям видатних українських граверів-ілюстраторів Печерського патерика присвятила свій виступ О. В. Адамович (НКПІКЗ). Значної уваги було приділено художнім особливостям відомих видань цього твору XVII—XVIII ст., зокрема, рукописного патерика 1657—1658 рр. ченця Тарасія, друкованих — 1661 р. (майстра Їллі) та 1702 р. (Л.Тарасевича).

Переважна більшість інших доповідей була присвячена різним питанням, що стосувалися історії Києво-Печерської лаври. Нову культурно-історичну інтерпретацію назви «Київська лавра» запропонував Т. А. Б о б р о в с ь к и й (канд. іст. наук, Музей історії м. Києва). На думку дослідника, монастир отримав цю назву при своєму заснуванні у 30—40-х роках XI ст., бо формувався як «лаврське» (напіввідлюдницьке) поселення на зразок пустельних обителів Візантійського Сходу.

Тему планування лаврського ансамблю в світлі православно-візантійських ідеалів та біблійних переказів висвітлила у своєму виступі Л. П. Н а с т е н к о (НКПІКЗ).

Про славнозвісний витвір Північно-руського мистецтва — Свійську ікону Печерської Богоматері, яка є списком давньої намісної ікони Києво-Печерської лаври доповіла Н. В. Верещагіна (канд іст. наук, Київський державний університет культури та мистецтва).

З історичною та мистецтвознавчою атрибуцією маловідомого шовкографічного плану лаврських печер 1821 р. виступила І. В. Пархоменко (канд. іст. наук, Національний художній музей).

Давньоруським ченцям-лікарям, які зробили вагомий внесок у розвиток медичної науки, було присвячено виступ Р. Л. Новаковича (Київський медичний університет). Серед перших давньоруських лікарів доповідач назвав преподобних печерських Антонія, Агапіта, Аліпія, Даміана Цілителя, Прохора Лободника, Пимона Постника.

Про результати останніх археологічних досліджень давньоруських монастирів Чернігова розповів В. Я. Руденок (Чернігівський державний історико-архітектурний заповідник).

Увагу учасників і гостей конференції привернула виставка, складена з фондів експонатів Заповідника та друкованих видань Києво-Печерського патерика із зібрання Державної історичної бібліотеки України. Огляд цих видань зробила співробітниця бібліотеки О. І. Марченко. Нею ж до конференції був підготовлений каталог з описом Києво-Печерських патериків з фондів цієї ж бібліотеки.

Під час проведення конференції відбулася важлива подія — презентація першого українського видання Києво-Печерського патерика (автор перекладу й упорядник І. В. Ж и л е н к о). Учасників цієї події привітали митрополит Київський і всієї України Володимир (С обода н), Генеральний директор Національного Києво-Печерського заповідника С. П. К р о л е в е ц ь, ректор Київських духовних шкіл, доцент протоієрей Миколай (Забута), академік НАНУ, директор Інституту літератури М. Г. Жулинський, представники адміністрації столиці, наукової та мистецької громадськості. У виступах було відзначено цінність видання україномовного патерика, а також підкреслювалася перспективність творчої співдружності наукових і духовних установ у загальній справі відродження національної культури.